

De betrokkenheid van juridisch medewerkers in de strafrechtspraak: administratieve ondersteuners of invloedrijke adviseurs?

Mr. dr. N.L. Holvast, datum 02-04-2018

Datum

02-04-2018

Auteur

Mr. dr. N.L. Holvast^[1]

Folio weergave

[Download gedrukte versie \(PDF\)](#)

Vakgebied(en)

Strafprocesrecht / Terechzitting en beslissingsmodel

1. Inleiding

Dat juridisch medewerkers in de hoedanigheid van griffier het proces-verbaal van de zitting maken is algemeen bekend en staat bovendien duidelijk in de wet (art. 326 Sv). Over de inhoudelijke betrokkenheid van juridisch medewerkers in het strafrechtelijk besluitvormingsproces (meediscussiëren, medebepalen van de inhoud van uitspraken, etc.) is echter veel minder bekend. Er was tot voor kort nauwelijks zicht op wat hun taken concreet inhouden, hoe rechters hiermee omgaan en welke gevolgen dit heeft voor de besluitvorming. Dit is opmerkelijk omdat er veel juridisch medewerkers werkzaam zijn bij de gerechten. Binnen de afdelingen strafrecht is de verhouding rechters ten opzichte van juridisch medewerkers en stafjuristen ongeveer 1 op 1.^[2] Ook de tijdstoebedeling laat zien dat juridisch medewerkers een aanzienlijke rol hebben in het juridisch proces. Een medewerker krijgt op een rechtbank bijvoorbeeld vier dagen toebedeeld om te werken aan een standaard politierechterzitting ten opzichte van 2,5 dag voor de rechter.^[3]

Met de publicatie van mijn proefschrift *In the shadow of the judge*, dat ik in september 2017 verdedigde aan de Universiteit van Amsterdam, kwam verandering in het gebrek aan wetenschappelijk onderzoek naar juridisch medewerkers.^[4] Voor dit onderzoek heb ik acht maanden onderzoek gedaan op twee rechtbanken, bij de afdelingen straf- en bestuursrecht. Daar volgde ik het besluitvormingsproces in 137 zaken (afgedaan op 27 zittingen).^[5] Dit betrof een brede variatie aan type zaken en procedures, die met enige regelmaat de revue passeren op de betreffende afdelingen van de rechtbank.^[6] Ook interviewde ik rechters en juridisch ondersteuners (in totaal ruim 80 interviews). Het veldwerk van het onderzoek werd primair verricht op de twee rechtbanken, maar daarnaast heb ik interviews gehouden buiten deze rechtbanken. Ook heb ik mijn bevindingen verschillende malen en in verscheidene vormen voorgelegd aan rechters en juridisch medewerkers van andere gerechten. Die inventarisatie doet vermoeden dat, hoewel er verschillen in samenstelling en werkwijze zijn, de bevindingen – in hoofdzaak – te generaliseren zijn naar andere gerechten.^[7] In de onderhavige bijdrage spreek ik eenvormig over 'juridisch medewerkers', daarmee doel ik echter ook op andere inhoudelijk ondersteuners zoals stafjuristen. Tot nu toe komt de aandacht voor de bevindingen van mijn promotieonderzoek vooral vanuit bestuursrechtelijke hoek,^[8] terwijl de implicaties van mijn onderzoek zeker zo relevant zijn binnen de context van het strafrecht. In deze bijdrage zal ik enkele relevante bevindingen voor de strafrechtspleging uitlichten. Voor een vollediger overzicht van methode van onderzoek en de bevindingen verwijs ik de lezer naar mijn proefschrift.

2. Gevarieerde betrokkenheid in alle fasen van het besluitvormingsproces

2.1 Werkzaamheden in alle fasen

Nederlandse juridisch medewerkers zijn, in vergelijking met hun buitenlandse collega's, vrij uniek in het feit dat zij een rol hebben in alle fasen van het proces binnen de rechtbank.^[9] Het uitvoeren van werkzaamheden als griffier op de zitting is de bekendste taak van juridisch medewerkers, maar dat is lang niet het enige dat zij doen. In de fase voorafgaand aan de zitting maken juridisch medewerkers doorgaans^[10] een voorbereidingsformulier voor de rechter bestaande uit een samenvatting van het strafdossier en meestal worden ook de relevante oriëntatiepunten voor de straffoemeting van het LOVS toegevoegd. Juridisch medewerkers zijn ook aanwezig in de raadkamer, waar zij instructies ontvangen voor het schrijven van de concept-uitspraak en waar zij doorgaans ook worden betrokken in de discussie omtrent de uitkomst van een zaak. Na afloop van de zitting is het gebruikelijk dat de juridisch medewerker, op basis van informatie uit discussie in raadkamer, aan de slag gaat om een concept-uitspraak te schrijven.

2.2 Uiteenlopende betrokkenheid

Hoewel juridisch medewerkers dus taken hebben binnen al deze fasen, is de mate van inhoudelijke betrokkenheid die zij hebben zeer uiteenlopend. Aan de ene kant kwam ik juridisch medewerkers tegen die de voorbereiding tot het minimale beperken, in raadkamer nauwelijks hun mond opendoen en zeer gedetailleerde instructies vragen voor het schrijven van een uitspraak. Aan de andere kant waren er juridisch medewerkers die in vergaande mate zelfstandig te werk gingen en daarnaast in verschillende fasen hun visie op de zaak gaven en/of als discussiepartner fungeerden voor de rechter(s). De mate van betrokkenheid hangt allereerst af van de houding van de juridisch medewerker. Zeer proactieve juridisch medewerkers gaan voorafgaand aan de zitting bijvoorbeeld actief op zoek naar jurisprudentie als de zaak daar aanleiding toe geeft en zij nemen graag veel vrijheid bij het schrijven van concept-uitspraken. Het kan voor dergelijke juridisch medewerkers nu en dan lastig zijn dat zij tijdens de zitting een vrij beperkte rol hebben. Zo geeft een juridisch medewerker aan dat ze soms zelf de zitting zou willen leiden:

“Niet dat de rechter het niet goed doet, maar dan denk ik: ‘Ik wil het zelf doen. Ik wil gewoon de vragen stellen’.”

Er is echter ook een vrij grote groep juridisch medewerkers die te kennen geeft het juist prettig te vinden om een rol achter de schermen te hebben en niet eindverantwoordelijk te zijn:

“Ik vind het stiekem wel fijn om juridisch medewerker te zijn. Qua inhoud kun je zo diep gaan als je wilt (...) Alleen je hebt niet de eindverantwoordelijkheid.”

Dat betekent overigens niet per definitie dat dergelijke medewerkers de facto geen belangrijke rol kunnen spelen in de besluitvorming.

De mate van betrokkenheid hangt daarnaast net zozeer af van de ontvankelijkheid van de rechter voor de inbreng van de juridisch medewerker en de ruimte die de rechter de medewerker biedt om zijn of haar mening te ventileren. Er zijn rechters die hun gelijkwaardigheid ten opzichte van de juridisch medewerker benadrukken en de waarde van de inbreng van medewerkers onderstrepen. Zij spreken in unus-zaken bijvoorbeeld over ‘onze’ uitspraak. Ik heb tijdens mijn onderzoek echter ook rechters geïnterviewd die de inbreng van juridisch medewerker slechts in (zeer) beperkte mate waardevol vonden. Ik sprak bijvoorbeeld een strafrechter die de voorbereiding van een juridisch medewerker geheel terzijde schoof omdat deze rechter zich niet door de voorbereiding van de juridisch medewerker wilde laten beïnvloeden:

‘een verdachte heeft recht op de rechter die de wet hem biedt. Dus hij heeft het recht om mij te zien. Niet een juridisch medewerker, maar mij’.

De – meer of minder open – opstelling van de voorzitter in raadkamer heeft bovendien veel invloed op de betrokkenheid van de juridisch medewerker in de discussie in raadkamer. Een juridisch medewerker doet minder snel zijn mond open als hij niet expliciet wordt uitgenodigd zijn visie op de zaak te geven.

2.3 Bepalende factoren

Er zijn verschillende factoren die voorgenoemde proactiviteit en ontvankelijkheid beïnvloeden. Allereerst hangt dit af van persoonlijke factoren. De ervaring en deskundigheid van zowel de rechter als de juridisch medewerker zijn bijvoorbeeld zeer bepalend, maar ook het ambitieniveau van de juridisch medewerker en de rolopvattingen van beide actoren spelen een rol. Daarnaast zijn er ook verschillende contextuele factoren die van belang zijn. Zo lijkt tijdsdruk, vooral in het strafrecht, de mate waarin gesteund wordt op juridisch medewerkers te beïnvloeden. Een andere belangrijke factor is de complexiteit van de zaak en daarmee samenhangend het feit of een zaak enkelvoudig of meervoudig wordt afgedaan. Hieronder zal ik nader ingaan op die laatst genoemde factor. Ik zal de betrokkenheid van juridisch medewerkers in politierechterzaken en in meervoudige kamerzaken beschrijven en de mogelijke impact benoemen die de betrokkenheid kan hebben op de besluitvorming.

3. De betrokkenheid van juridisch medewerkers in politierechterzaken

3.1 Routinezaken

Strafrechters krijgen qua omvang en complexiteit te maken met een grote variatie aan zaken. Hoewel sommige politierechterzaken best bewerkelijk kunnen zijn, bestaat een groot gedeelte van de politierechterzaken die bij de rechtbank wordt afgedaan uit eenvoudige zaken die grotendeels routinematig worden afgedaan. In dergelijke zaken is vaak een belangrijke administratieve rol weggelegd voor juridisch medewerkers. Een goed voorbeeld van doorgaans zeer eenvoudige zaken zijn zaken omtrent het rijden onder invloed (art. 8 WVV 1994). De dossiers van dit soort zaken zijn dun en zij worden vaak in tien minuten afgedaan op de zitting. Een rechter zegt over dit type zaken:

“Deze zijn echt zo simpel. De juridisch medewerker gaat na of de blaastest was goedgekeurd en of de 20 minuten-grens tussen het aanhouden van de verdachte en het afnemen van de test is gehaald. Ik ga dat echt niet zelf controleren. Dat is gewoon heel eenvoudig.”

In mijn proefschrift maak ik een ideaaltypisch onderscheid tussen administratieve en/of secretariële ondersteuning door juridisch medewerkers aan de ene kant en adviserende en/of discussie-bevorderende ondersteuning aan de andere kant.^[11]

Juridisch medewerkers kunnen in routinezaken een belangrijke rol hebben doordat ze veel van het administratieve/secretariële werk van de rechter overnemen. Dit komt de (kosten)efficiëntie van de rechtspraak ten goede en zorgt ervoor dat de rechter zich kan richten op zijn kerntaken. Hoewel juridisch medewerkers in dit soort zaken dus een grote rol spelen, hebben zij in beginsel weinig invloed op de inhoud van de zaken, simpelweg omdat er in dit type zaken weinig beslisruimte is aangezien de wet en jurisprudentie duidelijk zijn omlind.

3.2 Complexere politierechterzaken

In meer bewerkelijke politierechterzaken kunnen juridisch medewerkers bij uitstek een meer adviserende rol op zich nemen en participeren als discussiepartner, in het bijzonder omdat zij, naast de rechter, de enige collega's zijn die het dossier hebben gelezen en aanwezig waren tijdens de zitting. Een dergelijke betrokkenheid is in politierechterzaken, waar doorgaans direct uitspraak wordt gedaan, minder gebruikelijk dan in bestuursrechtelijke unus-zaken. Toch geven ook strafrechters aan dat zij het erg prettig vinden de mogelijkheid te hebben een zaak te bediscussiëren met de juridisch medewerker. Zij doen het niet vaak, maar zo af en toe onderbreken rechters de zitting om over de beslissing na te denken en overleg te plegen met de juridisch medewerker. Een rechter zegt hierover:

“En natuurlijk schorsen we zo nu en dan. Vooral tijdens politierechterzittingen omdat je dan meteen uitspraak moet doen. Dan praat je over de zaak met de juridisch medewerker: ‘wat denk jij? Geloof jij de getuige? Is er nog iets in het dossier wat we over het hoofd zien?’ Dus als een sparringpartner. Ze kunnen soms heel slimme dingen zeggen.”

In één van de gerechten worden nieuw binnengekomen rechters ook ingeroosterd op een politierechterzitting met ervaren juridisch medewerkers, zodat zij ruggespraak kunnen hebben indien dat nodig is. Daarnaast kunnen juridisch medewerkers ook in hun voorbereidingsformulieren bepaalde (procedurele) aspecten signaleren en rechters van advies voorzien. Dit laatste doen ze in de praktijk echter lang niet altijd.

Een adviserende rol of fungeren als discussiepartner kan de kwaliteit van de besluitvorming bevorderen doordat de juridisch medewerker nieuwe gezichtspunten kan aandragen. Als dit deels in de plaats komt van rechterlijke consultatie, kan dat bovendien kostenefficiënt zijn. Aan een vergaande inhoudelijke rol van juridisch medewerkers in de besluitvorming kleven echter ook enkele potentiële bezwaren. Naast een positieve bijdrage aan de kwaliteit van de besluitvorming kunnen voorbereidingsformulieren ook bepaalde denkfouten in de besluitvorming bevorderen.^[12] Dit speelt vooral als de formulieren eenzijdig op belastend materiaal focussen en weinig of geen ontlastend materiaal benoemen. In het bijzonder in een van de onderzochte rechtbanken bevorderde het standaardformaat van het voorbereidingsformulier een dergelijke weergave door vooral ruimte te bieden voor een opsomming van bewijsmiddelen, maar geen categorie ontlastend materiaal te bevatten.^[13] Daarnaast kunnen ook vanuit een rechtsstatelijk perspectief vraagtekens geplaatst worden bij een vergaande betrokkenheid en mogelijke invloed van juridisch medewerkers op de besluitvorming. Juridisch medewerkers zijn namelijk niet aangesteld en opgeleid om rechterlijke besluiten te nemen en hun positie is niet met dezelfde waarborgen omgeven met betrekking tot bijvoorbeeld hun onafhankelijkheid en onpartijdigheid als rechters. Zo lang rechters echter voldoende de regie houden en zich bewust zijn van het sturende effect dat een voorbereidingsformulier kan hebben, zal de inbreng van juridisch medewerkers voornamelijk positief zijn voor de kwaliteit van de besluitvorming. Uit mijn onderzoek komt naar voren dat de meeste strafrechters zeer beducht zijn voor de risico's van te sterk leunen op juridisch medewerkers en dat er wellicht eerder te weinig dan te veel gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheden die een goede juridische ondersteuning kan bieden.^[14] Dit laatste is soms ook deels organisatorisch bepaald. In een van de gerechten werden, om proceseconomische redenen, de meeste politierechterzaken niet meer inhoudelijk voorbereid door juridisch medewerkers.

3.3 ‘Ogenschijnlijke’ routinezaken

Er is een categorie zaken die tussen voorgaande categorieën in ligt waarin de inbreng van juridisch medewerkers het meest problematisch lijkt, namelijk de ‘ogenschijnlijke’ routinezaken. Zaken die geschikt lijken voor standaardafdoening, maar waarbij – bij nader inzien – van de routine dient te worden afgeweken. Buruma heeft, met betrekking tot het Openbaar Ministerie, zijn zorgen geuit over de capaciteit van parketsecretarissen om dit soort zaken te herkennen en onder de aandacht te brengen. Hij spreekt in dit kader van een *“niet-pluis-gevoel”*, dat soms moet dwingen om af te wijken van een richtlijn of protocol.^[15] Ook andere auteurs vrezen dat een grotere rol van juridisch ondersteuners zal leiden tot meer standaardisering en minder oog voor de specifieke omstandigheden van het geval.^[16] Hoewel ik over de hele linie niet constateerde dat juridisch medewerkers sterker georiënteerd waren op het volgen van de jurisprudentie en de oriëntatiepunten straffoemeting dan rechters, kan dit in simpele politierechterzaken wel eens anders liggen. In dat kader is het relevant te noemen dat rechters in deze zaken vaak worden bijgestaan door juridisch medewerkers die weinig ervaring hebben. In een substantieel deel van de politierechterzittingen wordt de rechter ondersteund door studenten die als buitengriffier aan de rechtbank zijn verbonden. Juist van hen kan moeilijk worden verwacht dat zij voldoende juridische intuïtie hebben ontwikkeld om de uitzonderlijke zaken te herkennen en onder de aandacht van de rechter te brengen.

4. De juridisch medewerkers' rol in meervoudige kamerzaken

Zaken die door de meervoudige (straf)kamer worden behandeld – MK-zaken – zijn zelden klip en klaar. Vaak zijn meerdere

juridische uitkomsten mogelijk en is er dus meer beslruimte dan in de meeste politierechterzaken. Dat maakt dat er ook meer ruimte is voor alle betrokkenen – inclusief de juridisch medewerker – om de uitkomst te beïnvloeden. Aan de andere kant is er in dit geval niet één, maar zijn er drie rechters betrokken in de besluitvorming.

4.1 Betrokkenheid in raadkamer

De dynamiek tussen rechters en juridisch medewerkers is in het besluitvormingsproces in MK-zaken, door de samenstelling, anders dan in unus-zaken. Doorgaans zorgt dit ervoor dat juridisch medewerkers minder actief betrokken zijn in discussies in raadkamer over de uitkomst van zaken. Een juridisch medewerker zegt daarover:

“Ik merk wel dat als je griffier bent in de meervoudige kamer, dat je meer haantjesgedrag ziet. (...) Dan zijn de rechters zo bezig met elkaar dat de juridisch medewerker er niet echt meer toe doet.”

De rechters hebben de juridisch medewerker in dit geval minder nodig als sparringpartner, aangezien ze al met elkaar in discussie kunnen treden. Ik observeerde in mijn onderzoek inderdaad verscheidene beraadslagingen in raadkamer waarbij juridisch medewerkers nauwelijks aan het woord waren en niet deelnamen aan de discussie.

Toch is het niet altijd zo dat juridisch medewerkers nauwelijks meepraten. Met name in situaties waarin één of meerdere van de rechters weinig ervaring hebben in een bepaald rechtsgebied, kunnen ervaren juridisch medewerkers de positie van discussiepartner als het ware van de onervaren rechter(s) overnemen. Een rechter zegt hierover:

“Ze [juridisch medewerkers] kunnen van grotere waarde zijn dan een rechter-plaatsvervanger die helemaal niks weet of een rechter die net in het strafrecht komt kijken.”

Meerdere juridisch medewerkers delen deze ervaring.

Daarnaast kunnen de visies van juridisch medewerkers bepalend zijn als er onenigheid bestaat tussen de rechters. Tijdens twee geobserveerde raadkamersessies konden de rechters het niet eens worden over de hoogte van de straf en de duur van het voorwaardelijke strafdeel. Zij vroegen toen de juridisch medewerker om zijn of haar visie te geven en vervolgens werd die suggestie ook gevolgd. Een rechter geeft aan dat zij een dergelijke situatie ook wel eens heeft meegemaakt met betrekking tot een discussie over een veroordeling versus een vrijspraak. Ze licht toe:

“Soms kan het waardevol zijn om de discussie op gang te brengen. Kijk, af en toe kunnen de drie rechters het gewoon niet eens worden. Uiteindelijk is het een discussie tussen rechters, maar soms kan het een verschil maken wat het standpunt van de juridisch medewerker is.”

4.2 De voorfase en afrondende fase van het besluitvormingsproces

Daarnaast hebben juridisch medewerkers vaak een belangrijke rol in de voorfase en in de afwerking van MK-zaken. In het bijzonder in omvangrijke zaken is het belang van een ordelijke samenvatting van het dossier evident. Alle rechters die ik sprak gaven aan dat zij het belangrijk achten dat ieder van de drie rechters het dossier bekijkt. Tegelijkertijd zeggen zij dat het hebben van een samenvatting tijd bespaart, want het is ook niet noodzakelijk om elke letter uit het dossier te lezen.^[17] Het samenvatten van het dossier is dus een belangrijke taak van juridisch medewerkers. De wijze van samenvatten van een dossier zal echter altijd (bewust of onbewust) de inhoud ervan in een bepaald licht plaatsen. Het is onvermijdelijk dat rechters worden gestuurd door de wijze waarop het materiaal aan hen wordt gepresenteerd.^[18] In die zin is het onderscheid tussen administratieve en/of secretariële en adviserende en/of discussie-bevorderende (inhoudelijke) ondersteuning in de praktijk niet altijd goed te maken. Het is belangrijk dat de betrokkenen zich daarvan bewust zijn en dat ook in de inrichting van processen op de rechtbank met een dergelijk effect van het werk van juridisch medewerkers rekening wordt gehouden. Dat kan bijvoorbeeld door in de voorbereidingsformulieren expliciet aandacht te geven aan mogelijk ontlastend materiaal.^[19] Ook in de fase van het schrijven van concept-uitspraken lopen administratieve ondersteuning en inhoudelijke advisering door elkaar heen. Een deel van het schrijven van een concept-uitspraak is uitsluitend administratief: er moeten altijd een groot aantal procedurele aspecten in de uitspraak worden opgenomen. Als een juridisch medewerker in raadkamer gedetailleerde instructies krijgt voor het schrijven van de uitspraak, dan bestaat het schrijven van de uitspraak uit niet veel meer dan het uitwerken van de notulen van de raadkamer. In de meeste gevallen krijgen juridisch medewerkers echter geen uitvoerige instructies en regelmatig blijven juridische details onbesproken. ‘*Je komt er wel uit, he?*’ wordt dan tegen de medewerkers gezegd. Dat geeft juridisch medewerkers aanzienlijke ruimte om een eigen invulling te geven aan de inhoud van de concept-uitspraak. Als een juridisch medewerker tegen iets aanloopt tijdens het schrijven waarover geen beslissing is genomen in de raadkamer, dan heeft hij of zij twee opties: bij een van de rechters langslopen om te overleggen, of zelf aan de slag gaan en een voorstel opschrijven. Beide wegen worden in de praktijk bewandeld. Welke optie wordt gekozen is deels afhankelijk van de betrokken juridisch medewerker (sommigen krijgen liever sturing, anderen bedenken het liever zelf), maar ook van het type beslissing dat moet worden genomen.^[20]

Tversky en Kahmaman, gezaghebbende wetenschappers in de psychologie van besluitvorming, delen het besluitvormingsproces op in twee fasen.^[21] De eerste fase waarin snel en intuïtief een beslissing wordt genomen op basis van bepaalde vuistregels en – bij belangrijke beslissingen – een tweede fase waarin de eerder genomen beslissing wordt heroverwogen en gestaafd met aanvullende informatie. Door auteurs als Kronman en Posner wordt het schrijven van een concept-uitspraak bij uitstek in de tweede fase geplaatst.^[22] Dat het schrijven van een concept-uitspraak inderdaad een

heroverwegingsfunctie heeft blijkt eruit dat vrijwel elke respondent zich een situatie kan herinneren waarin in raadkamer een bepaalde beslissing was genomen, maar waarin tijdens het opschrijven bleek dat die beslissing geen stand leek te kunnen houden (in het licht van wet en jurisprudentie). In deze gevallen werd de discussie over de zaak heropend en in sommige gevallen leidde dat tot een andere uitkomst. Dit laat zien dat een belangrijke controlefunctie is belegd bij de juridisch medewerker. Het gegeven dat juridisch medewerkers rechters in de begin- en eindfase veel werk uit handen nemen, brengt mee dat rechters soms weinig worden gestimuleerd om zelf diepgaand over een zaak na te denken.

Als een concept-uitspraak af is, wordt het uiteraard door alle rechters van de meervoudige kamer gelezen en voorzien van commentaar. De rechters hebben de eindverantwoordelijkheid. De mate waarin concept-uitspraken worden aangepast is afhankelijk van de kwaliteit van de uitspraak, maar ook van de persoon van de betrokken rechters. In de meeste gevallen gaat het vooral om kleinere aanpassingen in de spelling, grammatica en schrijfstijl van een uitspraak. In sommige gevallen blijken rechters uiteenlopende ideeën te hebben over de juiste vorm van een uitspraak. Het kwam voor dat een rechter een wijziging in het concept doorvoerde, die de voorzitter vervolgens ongedaan maakte. Van alle strafrechtelijke concept-uitspraken was er één waarvan de rechters meenden dat deze totaal niet weergaf wat was besloten in raadkamer en die (tot tweemaal toe) op essentiële punten werd gewijzigd.

5. Wenselijke betrokkenheid van de juridisch medewerkers en een aansporing tot reflectie

Terwijl de administratieve taken van juridisch medewerkers goed zijn vastgelegd, zijn er betrekkelijk weinig wettelijke en beleidsmatige regels omtrent de inhoudelijke inbreng van juridisch medewerkers.^[23] Rechters en juridisch medewerkers zijn desondanks in de praktijk doorgaans goed in staat om een samenwerking tot stand te brengen die bevorderlijk is voor de kwaliteit en efficiëntie van het besluitvormingsproces. Beide partijen voelen zich daarvoor zeer verantwoordelijk. Toch observeerde ik ook situaties waarin nauwelijks gebruik werd gemaakt van de mogelijkheden die juridische ondersteuning biedt, bijvoorbeeld als samenvattingen ongelezen terzijde werden gelegd. Ik observeerde eveneens enkele situaties waarin je je vanuit een rechtsstatelijk perspectief kunt afvragen of niet te sterk op juridisch medewerkers werd geleund. Een voorbeeld daarvan is een situatie waarin de besluitvorming in eerste instantie voor een belangrijk deel aan de juridisch medewerker wordt overgelaten en de rechter slechts als check achteraf fungeert.^[24]

Met de publicatie van mijn onderzoek hoop ik in het bijzonder de interne reflectie op dit onderwerp te bevorderen en rechters en ondersteuners te stimuleren na te denken over wat een wenselijke betrokkenheid van juridisch medewerkers is en onder welke (institutionele en professionele) voorwaarden.

Daarbij is het mijns inziens belangrijk dat ruimte wordt gelaten aan de betrokken professionals (rechters en juridisch medewerkers) zelf om in de praktijk adequate afwegingen te maken. Elke zaak behoeft een ander soort ondersteuning en de betrokken professionals zijn zelf het beste in staat om aan te geven waarin in een concreet geval de meerwaarde van juridisch medewerkers ligt en waar zich eventuele risico's bevinden. Tegelijkertijd denk ik dat het goed zou zijn als er nadere en uniforme professionele normen of standaarden worden gecreëerd die als uitgangspunten kunnen dienen in het vormgeven van deze samenwerking. De professionele standaarden strafrecht zijn daar bijvoorbeeld een goed gremium voor.^[25] Dus ruimte bieden voor afstemming, maar onder enkele gezamenlijk geformuleerde voorwaarden.

Vervolgens zou het aan te bevelen zijn om transparantie te bieden over de keuzes die worden gemaakt en de normen die worden gesteld. Op die manier wordt ook voor de burger duidelijk hoe – in dit geval met betrekking tot de verhouding tussen rechters en ondersteuners – binnen de rechtspraak afwegingen (moeten) worden gemaakt tussen efficiency en effectiviteitsdoeleinden aan de ene kant en rechtsstatelijke waarden aan de andere kant.

Voetnoten

[1]

Mr. dr. N.L. (Nina) Holvast is Universitair Docent bij de sectie Sociologie, Theorie en Methode van het recht van de Erasmus School of Law. De auteur dankt Irma Bluijs, Joost Nan en de leden van de redactie van *TPWS* hartelijk voor hun commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

[2]

Volgens berekeningen gemaakt voor mijn proefschrift op basis van cijfers beschikbaar gesteld door de Raad voor de rechtspraak.

[3]

Dit betreft de tijdsverdeling zoals deze was vastgelegd binnen één van de door mij onderzochte rechtbanken.

[4]

N.L. Holvast (2017), *In the Shadow of the judge: the involvement of judicial assistants in Dutch district courts*, The Hague: Eleven International publishing (diss. Amsterdam UvA).

[5]

Dat houdt kortgezegd in dat ik de betreffende voorbereidingsformulieren analyseerde, aanwezig was tijdens de zitting, de discussie in de raadkamer observeerde en de concept-uitspraken en aanpassingen daarvan onderzocht.

[6]

Uitzonderlijke zaken (zoals de zogenaamde megastrafzaken), waren wel onderwerp van de interviews, maar daarvan heb ik niet als zodanig het besluitvormingsproces gevolgd. Binnen het bestuursrecht heb ik mij bovendien toegespitst op het algemeen bestuursrecht en daarmee het vreemdelingenrecht buiten beschouwing gelaten.

[7]

Zie over de generaliseerbaarheid Holvast, 2017, p. 31-32.

[8]

Ter indicatie, ik heb (d.d. 1 februari 2018) zeven verzoeken gekregen om mijn onderzoek te presenteren bij afdelingen bestuursrecht en gerechten bestuursrechtspraak en één verzoek vanuit een afdeling strafrecht.

[9]

Zie N.L. Holvast (2016), 'The power of the judicial assistant/law clerk: Looking behind the scenes at courts in the United States, England and Wales and the Netherlands', *International Journal of Court Administration*, 7(2), p. 23.

[10]

In sommige gerechten is het beleid dat (bepaalde) politierechterzittingen niet door de juridisch medewerker worden voorbereid.

[11]

Zie Holvast, 2017, p. 97 e.v.

[12]

Zie Holvast, 2017, p. 120-121.

[13]

Zie Holvast, 2017, p. 112.

[14]

In hoeverre dat het geval is hangt, naast de receptieve houding van de rechter, ook af van de proactiviteit van de juridisch medewerker. Zie p. 162 e.v.

[15]

HR 8 september 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI3895, NJ 2010/391, m.nt. Y. Buruma.

[16]

Zie A.M. Hol (2001), 'De rechterlijke macht in spagaat: Over rechterlijke samenwerking en bestuurlijke grenzen', in: C.P.M. Cleiren & G.K. Schoep (red.), *Rechterlijke samenwerking*, Gouda Quint; T. Kronman (1993), *The lost lawyer: Failing ideals of the legal profession*, Cambridge: Cambridge Belknap Press. Zie in dit kader ook N.L. Holvast & J. Lindeman (2017), 'De onttovering van de magistraat: Reflecties op de organisatorische ontwikkelingen bij het openbaar ministerie en binnen de rechtspraak'. In: R. Staring, R. van Swaaningen, K. van Wingerde (eds.), *Over de muren van stilzwijgen – Liber Amicorum Henk van de Bunt*, Den Haag: Boom Criminologie, p. 315-328.

[17]

Bijvoorbeeld als het gaat om uitvoerige tapverslagen.

[18]

Zie uitgebreider Holvast, 2017, p. 201-202.

[19]

En dit aspect ook in het format van deze formulieren op te nemen.

[20]

Bij een meer omvattende en/of omstreden beslissing zal men eerder een rechter raadplegen.

[21]

Tversky & Kahneman (1974), 'Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases', *Science*, vol. 185, no. 4157, p. 1124-1131.

[22]

Zowel Kronman als Posner benoemt de heroverwegingsfunctie van het schrijven van een uitspraak. Zie T. Kronman (1993), *The lost lawyer: Failing ideals of the legal profession*, Cambridge: Cambridge Belknap Press 1993; R.A. Posner (2008), *How judges think*, Cambridge and London: Harvard University Press.

[23]

Hoe dichter bij de werkvloer, hoe concreter de regels zijn. Maar ook op het niveau van werkafspraken wordt vaak niet helder uiteengezet of, en in welke mate, een inhoudelijke betrokkenheid van de juridisch medewerker in de besluitvorming wordt verwacht. Ook in de functieprofielen van juridisch medewerkers staat niks over een eventuele rol die zij spelen in de discussie in de raadkamer. Zie ook Holvast, 2017, p. 193-196.

[24]

Door bijvoorbeeld in raadkamer weinig of geen instructies te geven aan de juridisch medewerker voor het schrijven van een uitspraak. Zie Holvast, 2017, p. 142-145.

[25]

In de huidige professionele standaarden is mijn inziens te weinig opgenomen over de samenwerking tussen rechters en juridisch ondersteuners.